

Низомнома
дар бораи тартиби ташкили таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) барои
кӯдакони имконияташон маҳдуд дар муассисаҳои таҳсилоти умумии
Ҷумҳурии Тоҷикистон

I. Муқаддима

1.1. Низомномаи мазкур тартиби ташкили таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) барои кӯдакони имконияташон маҳдуд дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистонро муайян мекунад.

Низомнома дар асоси Конституцияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» (22.07.2013, №1004, моддаи 22, банди 4), Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъҷубон», «Низомномаи муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Низомномаи намунавии муассисаҳои таълимии типии мактаб-интернат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», Конвенсияи ҳуқуқи кӯдак ва Консепсияи миллии таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) барои кӯдакони имконияташон маҳдуд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015 таҳия гардидааст.

1.2. Таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) раванде мебошад, ки омӯзиши барномаҳои таълимӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ барои кӯдакони имкониятҳояшон маҳдуд бо ҳамсолоне, ки солим ҳастанд, якҷоя ба роҳ монда мешавад.

1.3. Дар Низомномаи мазкур таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) ҳамчун таълими якҷояи кӯдакони имкониятҳояшон маҳдуд бо кӯдакони солиме, ки дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ шароит муҳайё карда шуда, дар маҷмӯъ мазмуни таълим коҳиш намеёбад, дар назар дошта шудааст.

1.4. Мақсади таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) таъмини дастрасии кӯдакони имконияташон маҳдуд ба таҳсили босифат, мутобиқгардии ниҳой ва иҷтимоии онҳо дар ҷомеа мебошад.

1.5. Вазифаҳои таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ):

-таъсиси системаи мусоиди машваратгоҳҳои психологӣ-тиббӣ-педагогии (МПП) кӯдакони имконияташон маҳдуд дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ бо мақсади ислоҳи ниҳоии норасоҳои инкишофи равонию ҷисмонии онҳо;

-азхудкунии барномаҳои таълимӣ мутобиқ ба стандартҳои давлатии таҳсилот аз ҷониби хонандагон;

-ташаккул додани муносибати шаффоф вобаста ба масъалаҳои кӯдакони имконияташон маҳдуд миёни иштирокчиёни раванди таълиму тарбия;

-иҷтимоишавии муваффақонаи хонандагон (аз ҷумла кӯдакони имконияташон маҳдуд) ва мураббӣён.

1.6.Таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) метавонад чунин ташкил карда шавад:

-тавассути таҳсили якҷояи кӯдакони имконияташон маҳдуд ва кӯдакони солим (кӯдаконе, ки чунин маҳдудиятҳо надоранд), дар синфҳои муассисаҳои таҳсилоти умумӣ;

-тавассути ташкили синфҳои махсус барои кӯдакони имконияташон маҳдуд дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ (бо назардошти мавҷуд будани имкониятҳои маҳдуди якхела бо як синну сол).

1.7.Дар раванди таълиму тарбия бо назардошти мавҷудияти нишондод дар пешниҳоди машваратгоҳҳои психологӣ-тиббӣ-педагогӣ (МПТП) барои кӯдакони имконияташон маҳдуд, ташкили дигар намудҳои таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) низ имконпазир аст.

II. Ташкили таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ)

2.1.Ҳангоми ташкили таҳсилоти якҷояи кӯдакони имконияташон маҳдуд ва кӯдакони солим, ки ба кӯдакони имконияташон маҳдуд барномаҳои инфиродии таълими махсус (ислоҳӣ) тавсия дода шудааст (дар ҳолати якчанд нафар кӯдак бо як синну сол ва як намуди маҳдудият будан), метавон синфҳои таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) низ ташкил намуд.

2.2.Синфҳои таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) вобаста ба зарурат дар асоси дархости маъмурияти муассисаи таълимӣ тибқи фармоиши мақомоти маҳаллии идораи маориф (раёсат ва ё шуъбаи маориф) то 1-уми сентябри соли нави хониш таъсис дода мешаванд.

2.3. Бо назардошти эҳтиёҷоти кӯдакони имконияташон маҳдуд ҳангоми ташкили таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ барои онҳо хонаи истироҳатӣ ташкил карда мешавад.

2.4.Дархости маъмурияти муассисаи таҳсилоти умумӣ бояд ҳуҷҷатҳои зеринро дошта бошад:

-рӯйхати хонандагоне, ки ба онҳо омӯзиши барномаҳои таълимии махсус (ислоҳӣ) барои қабул дар синфҳои таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) тавсия дода шудааст;

-нусхаи протоколи машваратгоҳи психологӣ-тиббӣ-педагогӣ (МПТП);

-аризаи падару модар (шахсони ҳуқуқие, ки онҳоро иваз мекунанд);

-нусхаи иҷозатнома (лицензия) оид ба ҳуқуқи ба роҳ мондани фаъолият тибқи барномаҳои таълимии махсус (ислоҳӣ);

-иттилоот доир ба мавҷуд будани кӯмаки педагогии махсус ба хонандагоне, ки ба таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) фаро гирифта мешаванд.

2.5. Қабули хонандагони имконияташон маҳдуд ба муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ба таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) (синфҳои махсус ё ки таълими якҷоя бо ҳамсолони муътадил инкишофёбанда) дар асоси

пешниҳоди машваратгоҳҳои психологӣ-тиббӣ-педагогӣ (МПТП) бо назардошти интихоби барномаҳои таълимӣ ва шакли таҳсил, инчунин аризаи падару модар (шахсони онҳоро ивазкунанда) амалӣ гардида, бо фармоиши роҳбарияти муассисаи таълимӣ ба расмият дароварда мешавад.

2.6. Ба шахси имконияташ маҳдуд аз лаҳзаи оғози таҳсили фарогир (инклюзивӣ) бо мақсади мутобиқшавӣ ба муддати 3 моҳ мӯҳлати санҷишӣ таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) муқаррар карда мешавад. Агар дар мӯҳлати муқарраргардида имконияти таҳсили чунин шахс дар шакли таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) тасдиқ ёбад, таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) дар муассисаи таҳсилоти умумии мазкур барои ӯ идома дода мешавад. Агар пас аз анҷоми мӯҳлати озмоишӣ Шӯрои педагогии муассисаи таълимӣ дар бораи надоштани имконияти шароити таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) барои шахси мушаххаси имконияташ маҳдуд қарор барорад, роҳбарияти муассисаи таълимӣ дар ин бора падару модари кӯдакони имконияташон маҳдудро (шахсони онҳоро ивазкунанда) хабардор менамояд.

Дар ин ҳолат шахсони имконияташон маҳдуд ҷиҳати ҳалли масъала оид ба интихоби воқеии шакли ташкили раванди таълиму тарбияи ба онҳо мувофиқ (созгор) ба машваратгоҳҳои психологӣ-тиббӣ-педагогӣ (МПТП) равона карда мешаванд.

2.7.Роҳмати иловагӣ ба хонандагони синфҳои амалкунандаи таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) танҳо дар нимаи аввали соли хониш иҷозат дода мешавад

2.8.Теъдоди хонандагони имконияташон маҳдуд дар синфҳои таҳсилоташон фарогир (инклюзивӣ) бо назардошти ҳалалдор накардани раванди таълим дар маҷмуъ на бояд аз 4 нафар зиёд бошад. Ҳангоми мураттабсозии синфҳои таҳсилоташон фарогир (инклюзивӣ) зарур аст, ки вобаста ба имконият кӯдакони имконияташон маҳдудро, ки пешниҳоди машваратгоҳҳои психологӣ-тиббӣ-педагогӣ (МПТП) доранд, метавон дар як синф муттаҳид (бо назардошти синну сол ва шакли маҳдудияти саломатӣ) ва аз рӯи як барномаи таълимӣ таълим дод.

2.9.Барои кӯдакони имконияташон маҳдуд, ки дар синфҳои таҳсилоташон фарогир (инклюзивӣ) шомиланд, илова ба машғулиятҳои муқаррарӣ ҳатман машғулиятҳои ислоҳнамоӣ гузаронида мешавад.

2.10.Речаи рӯз барои хонандагони синфҳои мазкур бо назардошти дараҷаи ниҳоии теъдоди хонандагон (вобаста ба теъдоди хонандагони имконияташон маҳдуд) муқаррар карда мешавад. Фаъолияти ин синфҳо дар басти яқум аз рӯи речаи рӯзаш бардавом (бо назардошти ташкил намудани машғулиятҳои инфиродии ислоҳӣ) бо ташкил ва додани ду-се маротиба таом, ташкил карда мешавад.

2.11.Ташкил ва гузаронидани чорабиниҳои тиббӣ ва солимгардонӣ аз ҷониби кормандони тиббӣ, ки дар чадвали воҳидҳои кории муассисаи таълимӣ ва ё муассисаи тиббӣ қарор доранд, амалӣ карда мешавад.

2.12.Тибқи талаботи Консепсияи миллии таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) барои кӯдакони имконияташон маҳдуд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карда мешавад, ки иштироки ҳамаи кӯдакони имконияташон маҳдуд новобаста аз дараҷаи норасоии инкишофи онҳо дар гузаронидани чорабиниҳои тарбиявӣ, фарҳангӣ-равшаннамоӣ, варзишӣ-солимгардонӣ ва дигар намудҳои чорабиниҳо таъмин карда шавад.

2.13.Барои ташкили таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) муассисаи таҳсилоти умумӣ вазифадор аст:

-иҷозатнома (лицензия) оид ба ҳуқуқи пешбурди фаъолияти таълимӣ доир ба барномаҳои таълимии махсус (ислоҳӣ)-ро дастрас намояд;

-дар Оинномаи муассисаи таълимӣ дар баҳши кушодани синфҳои таҳсилоташон фарогир (инклюзивӣ) тағйирот ворид намояд;

-санадҳои ҷудогонаро, ки фаъолияти муассисаи таълимиро дар сатҳи ташкили таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) ва барномаҳои таълимии махсус (ислоҳӣ) ифода мекунанд, омода ва тасдиқ намояд;

-барои ҳар як кӯдаки имконияташ маҳдуд нақшаҳои таълими инфиродиро таъмин кунад;

-ҳуҷҷатгузориҳоеро, ки имконияти назорати татбиқи барномаҳои таълимӣ, динамикаи азбарнамоии барномаи таълимӣ аз ҷониби кӯдак, омодагии ислоҳии ўро фароҳам меоваранд, таҳия намояд;

-заминаҳои моддии муассисаи таълимиро мутобиқ ба барномаҳои таълимии махсус (ислоҳӣ) ва амалигардонии ҳатмии нақшаи таълимӣ дар қисмати таълими касбӣ-меҳнатӣ таъмин намояд;

-дар муассисаи таълимӣ шароит ва муҳити бемонеаи таълимиро (пандусҳо, даромадгоҳ ва дахлезҳои васеъ, такягоҳҳо, лифтҳо, биноҳои таълимӣ, ташнобҳо, ошхонаҳои махсусҷиҳозонидашуда, таҷҳизот барои кӯдакони дорои осеби узвҳои ҳаракат, узвҳои бинӣ ва шунавоӣ нуқсондошта) таъмин намояд;

-омодагии нақшавӣ (бозомӯзии) кормандонро барои кор бо кӯдакони имконияташон маҳдуд (инклюзивӣ) ба роҳ монад;

-тибқи нишондодҳои дар пешниҳодоти машваратгоҳҳои психологӣ-тиббӣ-педагогӣ (МПТП) дарҷгардида амал намояд, талаботи барномаҳои махсус (ислоҳӣ)-ро иҷро намояд.

III. Ташкили раванди таълим

3.1.Раванди таълим дар синфҳои таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) дар мутобиқат бо дараҷаи барномаҳои таълимии се зинаи таҳсилоти миёнаи

умумӣ ва дар асоси нақшаҳои таълимии мувофиқ ба намудҳои муассисаҳои таълимӣ бо истифодаи восита, усул ва методҳои таълими ифодакунандаи хусусиятҳои нуқсонҳои ҷисмонӣ ва ё равонии хонандагон ба роҳ монда мешавад.

3.2. Махсусияти раванди таълим дар синфҳои таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) аз ташкили машғулиятҳои инфиродӣ ва гурӯҳии ислохнамоӣ-инкишофнамоӣ барои кӯдакони дорои имконияташон маҳдуд иборат мебошад.

Чадвали дарсҳо дар синфҳои таҳсилоти фарогир бо назардошти зарурати гузаронидани машғулиятҳои иловагии ислоҳӣ-инкишофӣ (коррекционноразвиваюшие занятия) ва фаннии дар нақшаҳои таълимӣ пешбинигардида, инчунин, бо назардошти қобилияти қорӣ хонандагони дорои имконияташон маҳдуд тартиб дода мешаванд.

3.3. Таълими кӯдакони имконияташон маҳдуд тибқи китобҳои дарсӣ, ки ба рӯйхати китобҳои таълимии муассисаҳои таълимӣ шомил ва тасдиқ гардидаанд ва мувофиқ ба барномаҳои таълимӣ ба роҳ монда мешавад.

3.4. Назорати аттестатсияи ҷорӣ ва аттестатсияи мобайнии кӯдакони имконияташон маҳдуд тибқи Оинномаи муассисаи таълимӣ ва талаботи қонунгузори амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ монда мешавад.

3.5. Аз синф басинфгузарони хонандагони имконияташон маҳдуд, такроран дар синфашон мондани онҳо бояд тибқи муқаррароти Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳа ҳаллу фасл гардад.

3.6. Аттестатсияи (ҷамъбасти) хатмкунандагоне, ки тибқи барномаҳои таълимии махсус (ислоҳӣ) таҳсил мекунанд, мутобиқ ба қонунҳои амалкунанда гузаронида мешавад.

3.7. Хатмкунандагони синфи 9, ки аз рӯи барномаҳои махсуси ислоҳӣ (коррекционные) таълим гирифтаанд ва барномаҳои зинаи муассисаи таҳсилоти умумии асосиро бомуваффақият азхуд кардаанд, ҳуҷҷати намунаи давлатӣ дар бораи таҳсилоти умумии асосӣ мегиранд.

3.8. Хатмкунандагони синфи 11, ки аз рӯи барномаҳои махсус (ислоҳӣ) таълим гирифтаанд ва барномаи зинаи мактаби таҳсилоти миёнаи умумиро бомуваффақият азхуд кардаанд, ҳуҷҷати намунаи давлатӣ дар бораи таҳсилоти миёнаи умумӣ мегиранд.

3.9. Шакл ва дараҷаи интегратсияи таҳсилоти кӯдакони имконияташон маҳдуд метавонанд дар вобастагӣ аз дараҷаи ифодаи норасоии инкишофи равонӣ ва ё ҷисмонии онҳо муайян карда шавад.

3.10. Кӯдакони имконияташон маҳдуд, ки таълимро дар шакли таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) гирифтаанд ва барномаи таълимии

муассисаҳои таҳсилоти умумиро қисман азхуд кардаанд, дар бораи шунидани курсҳои махсус мувофиқи барномаҳои таълимии муассисаи таълимии мазкур гувоҳнома мегиранд.

3.11. Кӯдакони имконияташон маҳдуд, ки таҳсилро дар шакли таҳсилот фарогир (инклюзивӣ) гирифтаанд ва барномаҳои таълимии муассисаи таҳсилоти умумиро қисман азхуд кардаанд, бо хоҳиши падару модар (шахсони онҳоро ивазкунанда) ҳуқуқ доранд аз рӯи барномаҳои таълимии махсуси (ислоҳӣ) ин ё он намуди муассисаҳои таълимӣ бо додани ҳуҷҷати мувофиқ ба таҳсил аз аттестатсия гузаранд.

3.12. Ташкили раванди таълим барои кӯдакони имконияташон маҳдуд дар шароити таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) гузариши ҳатмӣ аз машваратгоҳҳои психологӣ-тиббӣ-педагогиро (МПП) пешбинӣ менамояд.

Вазифаҳои асосии гузариш аз машваратгоҳҳои психологӣ-тиббӣ-педагогӣ (МПП) иборатанд аз:

- ба амал баровардани мониторинги инкишофи кӯдак;
- рафъ намудани мушкилоте, ки дар раванди таълим пайдо мешаванд;
- таъмини муносибати байнишахсӣ миёни иштирокчиёни раванди таълим;

-огоҳ намудани падару модар (шахсони онҳоро ивазкунанда) оид ба махсусиятҳои ташкил ва вазифаҳои таълим ва инкишофи фарзанди онҳо.

IV. Таъминоти кадрӣ раванди таълиму тарбия

4.1. Барои кор дар соҳаи таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) муаллимоне интихоб карда мешаванд, ки дорои таҳсилоти касбии мувофиқ ба талаботи тахассусӣ оид ба вазифа ва ихтисоси гирифташудаи тасдиқгардида оид ба таҳсил бошанд. Мутахассисон бояд асосҳои психологияи махсус ва педагогикаи ислоҳӣ (коррексионӣ), усулҳои кори таълиму тарбияи ислоҳӣ (коррексионӣ), дар шакли ҳатмӣ ба амал баровардани талаботи принципҳои муносибатҳои дидактикӣ ва дифференсиалӣ, характери айёният, характери таълими айёни ва амалиро донанд.

Барои кор дар синфҳои таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) муаллимони аз курсҳои махсуси омодагӣ гузашта таъйин карда мешаванд.

4.2. Воҳидҳои кории муассисаҳои таълимие, ки дар онҳо таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) ба роҳ монда мешавад, ҳатман ба таври иловагӣ аз ҳисоби ихтисосҳои зерин пурра карда мешаванд: омӯзгор-нуқсоншинос (дефектолог), омӯзгор-логопед, омӯзгор-равоншинос (психолог), омӯзгори махсус (сурдопедагог, тифлопедагог- вобаста аз намуди маҳдудияти хонандагон), ассистент-ёвари омӯзгор (тьютор).

V. Маблағгузории таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ)

5.1. Маблағгузории муассисаи таҳсилоти умумие, ки барои кӯдакони имкониятҳояшон маҳдуд таҳсилоти фарогирро (инклюзивӣ) ба роҳ мемонад, тибқи қонунҳои амалкунанда амалӣ мегардад.

5.2. Мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ барои муассисаҳои таҳсилоти умумие, ки таҳсилоти фарогирро (инклюзивӣ) барои кӯдакони имконияташон маҳдуд ба роҳ мондаанд, метавонанд аз ҳисоби маблағҳои бучети маҳаллӣ меъёрҳои таъмини маблағгузорӣ муқаррар кунанд.

5.3. Андозаи маош ва иловапулии омӯзгороне, ки корҳои ислоҳӣ (коррексионӣ) мебаранд, мутобиқ ба Низомнома дар бораи пардохти музди меҳнати кормандони муассисаҳои таҳсилоти умумии ҷумҳурӣ, мустақиман аз ҷониби муассисаи таҳсилоти умумӣ муқаррар карда мешавад.

5.4. Низомномаи мазкур метавонад ҳангоми ташкили таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) барои кӯдакони имконияташон маҳдуд дар муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ ҳамчун намуна истифода шавад.